

УДК 378.041

Л. А. ГОНЧАРЕНКО, Г. М. ЛЕБЕДЬ

РОЗВИТОК САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ – НЕОБХІДНА УМОВА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Стаття присвячена проблемі розвитку самоосвітньої компетентності як необхідної умови якісної підготовки майбутнього фахівця в політехнічному коледжі; доведено, що самоосвітня компетентність є невід'ємною складовою професійної компетентності; розкрито співвідношення самоосвітньої діяльності та самоосвітньої компетентності. Обґрунтовано необхідність створення педагогічних умов для ефективної самоосвітньої діяльності студентів технічних спеціальностей у сучасному інформаційному просторі навчального закладу; висвітлено доцільність використання проектної технології веб-квест у навчальному процесі як ефективного засобу мотивації студентів до самоосвіти та самовдосконалення.

Ключові слова: компетенція, компетентність, самоосвітня діяльність, самоосвітня компетентність, розвиток самоосвітньої компетентності, компетентний фахівець, інформаційне освітнє середовище, веб-квест.

На сучасному етапі розвитку техніки, технології та освітніх послуг актуальною стає проблема підготовки компетентного фахівця технічного профілю, здатного ефективно виконувати конкретні виробничі функції, практично розв'язувати різні види виробничих завдань.

У зв'язку із цим, орієнтуючись на сучасний ринок праці, професійна освіта до пріоритетів сьогодення зараховує вміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства, підготують майбутніх фахівців до нових ролей у ньому.

Саме тому важливим нині для майбутнього фахівця є не тільки вміння керувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись і пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя.

Відповідно, невід'ємною складовою професійної компетентності майбутнього спеціаліста є його самоосвітня компетентність (СК).

Враховуючи той факт, що у вищих навчальних закладах (ВНЗ) України навчальний процес будується відповідно до Болонської конвенції, збільшено частку самостійної роботи студентів у відношенні до аудиторної (співвідношення 1:3). Саме збільшення часу втричі на самостійну роботу студентів порівняно з лекційною формою занять вважають найефективнішим для поліпшення якості підготовки фахівців.

Тому виникає проблема пошуку ефективних організаційно-педагогічних умов, які б сприяли розвитку СК майбутніх фахівців у політехнічному коледжі та організації навчальної діяльності, орієнтованої на вирішення реальних проблем, які потребують суб'єктної активності та готовності до самоосвіти.

Проблема самоосвітньої діяльності досить широко висвітлена у педагогічній теорії та практиці. Зокрема, у працях С. Архангельського, В. Андрєєва, А. Громцевої, М. Піскунова, Б. Райського та інших науковців обґрунтовано педагогічні основи самоосвіти.

Ідею взаємозв'язку між освітою та самоосвітою висвітлено в працях А. Арета, А. Кочетова, В. Селіванова та ін. У дослідженнях М. Башкірової, М. Заборщикової, А. Маркової, П. Пшебильського та інших розкрито сутність, структуру та зміст самоосвіти. Особливостям організації самоосвіти студентів присвячено праці А. Айзенберга, В. Буряка, Г. Серікова та ін.

Учені пропонували різні шляхи підвищення ефективності процесу формування пізнавальних і самоосвітніх умінь суб'єктів навчання: підвищення рівня пізнавальної активності (І. Засядько, П. Підкасистий, Г. Селевко та ін.); розвиток мотиваційної сфери (В. Кулько, Т. Цехмістрова, В. Шарко та ін.), зокрема шляхом розвитку пізнавального інтересу (О. Бугайов, М. Мартинюк та ін.).

Особливу важливість СК дослідники пов'язують з її значущістю для професійно особистісного зростання спеціаліста (І. Зімня, А. Хуторської та ін.).

Проте, незважаючи на значну кількість праць з проблеми формування СК, більшість з них стосується навчально-виховного процесу в загальноосвітніх і вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації. Ціла низка питань з розвитку системи самоосвіти у ВНЗ I–II рівнів акредитації, зокрема проблема організаційно-педагогічних умов студентів технічних коледжів, є маловивченою й потребує вирішення.

Мета статті – обґрунтувати важливість розвитку самоосвітньої компетенції майбутніх фахівців технічного профілю як необхідної умови якісної підготовки спеціаліста.

Якість підготовки майбутніх фахівців політехнічного коледжу визначається рівнем і якістю їхньої практичної підготовки до спеціальності, що формується на основі вмінь та навичок самостійної діяльності у відповідній сфері, є одним з основних компонентів у професійній компетентності майбутнього випускника ВНЗ.

Науковці досить широко вживають терміни “компетентність” та “компетенція”.

На нашу думку, найбільш прийнятним є визначення А. Хуторського.

Згідно з А. Хуторським [5], під *компетенцією* розуміємо сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які є заданими до відповідного кола предметів і процесів та необхідними для якісної продуктивної дії щодо них.

Компетентність – це володіння людиною відповідною компетенцією, що містить її особистісне ставлення до предмета діяльності.

Тобто компетенцію слід розуміти як задану вимогу, норму освітньої підготовки студента, а компетентність – як його реально сформовані особистісні якості та мінімальний досвід діяльності.

Компетентність є більш складним утворенням порівняно з іншими результатами освіти: на відміну від навички, є усвідомленою (передбачає

етап визначення мети); на відміну від уміння, є здатною до перенесення (пов'язана із цілим класом предметів впливу); на відміну від знання, існує у формі діяльності, удосконалюється не шляхом автоматизації та перетворення на навичку, а шляхом інтеграції з іншими компетентностями [5].

Самоосвіта є вільним і водночас найбільш складним видом освітньої діяльності, бо ґрунтується на рефлексії спеціалістом власних ресурсів, досягненні ефективності професійної діяльності завдяки особистому та професійному зростанню.

А. Маркова зазначає, що самостійна робота може переростати в самоосвіту, оскільки самостійність навчальної роботи студента виникає як наслідок оволодіння ним засобами й способами побудови своєї навчальної діяльності [4].

Найважливіша психологічна відмінність самоосвіти від самостійної роботи полягає в тому, що самостійну роботу студент виконує за завданням педагога, а самоосвітою керує сам, будуючи її відповідно до власних цілей і завдань.

Таким чином, важливою ознакою, яка дає змогу відокремити самостійну роботу від самоосвітньої, є самостійність студента у виборі мотивів, завдань, способів дій та способів контролю.

Відповідно до компетентнісного підходу В. Корвяков [3] самоосвіту розглядає як мету й засіб освітньої діяльності компетентного суб'єкта, яка забезпечує самостійну систематичну діяльність, спрямовану на досягнення визначених особистістю та суспільно значущих освітніх цілей, задоволення пізнавальних інтересів, загальнокультурних і професійних запитів, якісну зміну особистості в процесі самостійного отримання суб'єктивно і об'єктивно нових знань. За цієї позиції науковець структуру самоосвітньої діяльності подає як цілісний інтегративний конструкт, що включає до свого складу такі компоненти: мотиваційний, концептуальний, діяльнісно-рефлексивний, організаційно-діяльнісний.

У нових умовах педагог усе більше починає виступати організатором навчання студентів того, як потрібно вчитися самостійно. Змінюється й роль студента, який замість пасивного слухача стає самокерівною особистістю, здатною використовувати ті засоби інформації, з якими вміє працювати. У результаті творчої пізнавальної діяльності інформація не просто надходить ззовні, а стає внутрішнім продуктом, результатом самоосвітньої діяльності.

Щоб майбутній фахівець розвивався як особистість, необхідні такі умови здобування знань, за яких би максимально враховувалися властивий йому стиль навчання, інтереси, здібності.

Розвиток СК майбутніх фахівців у політехнічному коледжі багато в чому залежить від застосування сучасних освітніх технологій, які б забезпечували готовність спеціалістів до неперервної освіти та продуктивної, творчої діяльності.

Адже готовність до застосування інформаційних технологій у самоосвіті майбутніх фахівців технічного профілю пов'язана з особистісним екзистенціальним змістом майбутнього спеціаліста, з його ключовими про-

фесійними компетенціями, у системі яких володіння комп'ютером є не тільки оптимізацією пізнавальної та практичної діяльності, а й інструментом професійної самореалізації.

Відповідно, теоретичний аналіз дослідження дає змогу виділити організаційно-педагогічні умови розвитку СК, такі як:

- 1) орієнтація на цінності саморозвитку (підтримка самостійних зусиль студента, демонстрація прикладів життєдіяльності сучасного спеціаліста, розкриття змісту самоосвіти);
- 2) моделювання комунікативних ситуацій в умовах контекстного, групового навчання й навчально-ділових ігор, робота в системах “людина – комп'ютерна мережа – людина”;
- 3) створення навчальних ситуацій, що потребують розвитку навичок пошуку інформації в мережах (робота з новим програмним забезпеченням), вимогою перенесення досвіду з одних навчальних ситуацій на інші;
- 4) створення рефлексивного середовища з метою реалізації прагнення до саморозвитку (постановка творчих проектних завдань).

З метою забезпечення вищезазначених організаційно-педагогічних умов в Херсонському політехнічному коледжі Одеського національного політехнічного університету (ХПТК ОНПУ) створені електронні навчально-методичні комплекси (ЕНМК) усіх дисциплін. Кожен ЕНМК з дисципліни містить необхідні навчальні матеріали з курсу:

- навчальну програму;
- робочу програму;
- лекції;
- практикум;
- лабораторні роботи;
- електронні підручники;
- питання для підготовки до іспитів;
- комплекс тестових завдань;
- тематику семінарів;
- тематику курсових робіт;
- матеріали для самостійної позааудиторної роботи студентів;
- рекомендовану літературу.

Контент ЕНМК надає можливість студентам вивчати не тільки зміст поточного навчального матеріалу, а й підготуватися до наступної теми. Таким чином, подальший матеріал розглядається з певним рівнем його розуміння, що дає можливість обговорювати складний матеріал, проводити дискусії з теми лекції. Все це забезпечує більш якісний рівень засвоєння навчального матеріалу.

Інформаційне освітнє середовище ХПТК ОНПУ дає змогу забезпечувати індивідуальну швидкість прогнозування з курсу, таким чином, студент має можливість самостійно формувати індивідуальну освітню траєкторію й обирати власний темп вивчення матеріалу.

За таких умов навчання виходить і орієнтується на самоосвіту, а також на формування самоосвітньої компетенції майбутніх фахівців технічного профілю.

З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, створенням у ВНЗ інформаційного освітнього середовища (ІОС), використанням дистанційного й віртуального навчання збільшуються можливості формування компетентності фахівця технічного профілю.

Усе ширше використовуються електронні засоби, комп'ютерні мережі, сервіси мережі Інтернет, програми інтерактивного навчання, тренажери для формування й закріплення професійних умінь і навичок.

Нині значного поширення в освітній діяльності ХПТК ОНПУ набули проектна технологія навчання, використання сучасних програмних засобів і методів роботи з інформацією, що розміщена в мережі Інтернет, які дають можливість вирішувати педагогічні завдання й організацію самостійної роботи студентів у ВНЗ. Найчастіше в організації самостійної роботи у ВНЗ використовуються тематичні веб-сайти, освітні веб-портали та веб-квести.

Веб-квест у педагогіці – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовують ресурси Інтернету [1].

Технологія веб-квест, залучаючи інформаційні ресурси Інтернету й інтегруючи їх у навчальний процес, допомагає ефективно вирішувати низку завдань:

- використання інформаційних технологій для вирішення професійних завдань (зокрема, для пошуку необхідної інформації, оформлення результатів роботи у вигляді комп'ютерних презентацій, веб-сайтів, баз даних тощо);
- самонавчання й самоорганізація;
- робота в команді (планування, розподіл функцій, взаємодопомога, взаємоконтроль), тобто навички командного вирішення проблем;
- уміння знаходити кілька способів рішень проблемної ситуації, визначати найбільш раціональний варіант, обґрунтовувати свій вибір;
- навичка публічних виступів.

У процесі роботи над веб-квестом студент досягає реальні процеси, переживає конкретні ситуації, залучається до проникнення вглиб явищ, конструювання нових процесів, об'єктів тощо. Виконуючи веб-квест, студент навчається критично мислити, порівнювати альтернативні думки, самостійно обирати продумані рішення, брати на себе відповідальність за їх реалізацію.

Відчуття свободи вибору робить діяльність осмисленою, свідомою, продуктивною й результативною.

Таким чином, самоосвітня діяльність є цілісним інтегративним конструктом, що включає мотиваційний, концептуальний, діяльнісно-рефлексивний, організаційно-діяльнісний компоненти.

Висновки. Розвиток самоосвітньої компетенції майбутніх фахівців у політехнічному коледжі сприяє зростанню їхньої професійної компетентності, а фахівець, який має навички самостійної діяльності, спроможний брати на себе відповідальність за прийняті рішення.

У вирішенні цих проблем особлива роль належить проектним технологіям навчання, зокрема веб-квестам, що сприяють становленню самоос-

вітньої компетенції. Головна перевага цих технологій у тому, що вони дають змогу дистанційно керувати навчальним процесом, забезпечуючи студентів необхідним навчальним інструментарієм, інформацією та комунікаціями, стимулюючи його високу особистісну мотивацію до самоосвіти.

Таким чином, можна констатувати, що змінилися умови здобування знань, розширилося інформаційне поле, набули значного розвитку методика та дидактика самоосвіти, з'явилися різноманітні форми інформаційних джерел, отже, повинні змінитися й організаційно-педагогічні умови самоосвітнього процесу.

Проблема, порушена в статті, беззаперечно, має широкі перспективи для подальших досліджень. На черзі розробка елементів медіадидактики для студентів політехнічного ВНЗ у площині інтеграції педагогічних інформаційних ресурсів.

Список використаної літератури

1. Зайцева Е. Н. Информационно-обучающая среда: проблемы формирования и организации учебного процесса [Электронный ресурс] / Е. Н. Зайцева. – 2003. – № 6 (2). – Р. 145–159. – Режим доступа: http://ifets.ieee.org/russian/depositary/v6_i2/html/s3.html.
2. Кадемія М. Ю. Інформаційне освітнє середовище сучасного навчального закладу : навч.-метод. посіб. / М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр, Т. В. Ткаченко, Л. С. Шевченко. – Львів : СПОЛОМ, 2008. – 186 с.
3. Корвяков В. А. Научно-практические основы формирования самообразовательной деятельности в условиях многоуровневого высшего образования : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / В. А. Корвяков. – Оренбург, 2008. – 52 с.
4. Маркова А. К. Самообразование школьников / А. К. Маркова // Вопросы психологии. – 1980. – № 3. – С. 149–151.
5. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.

Стаття надійшла до редакції 25.12.2014.

Гончаренко Л. А., Лебедь Г. Н. Развитие самообразовательной компетентности – необходимое условие качественной подготовки будущего специалиста технического профиля

Статья посвящена проблеме развития самообразовательной компетентности как необходимого условия качественной подготовки будущего специалиста в политехническом колледже; доказано, что самообразовательная компетентность является неотъемлемой составляющей профессиональной компетентности. Обоснована необходимость создания педагогических условий для эффективной самообразовательной деятельности студентов технических специальностей в современном информационном пространстве учебного заведения; освещена целесообразность использования проектной технологии веб-квест в учебном процессе высшего учебного заведения.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, самообразовательная компетентность, развитие самообразовательной компетентности, компетентный специалист, информационная образовательная среда, веб-квест.

Goncharenko L., Lebed G. The Development of Self-Competence is a Necessary Condition of Quality of Preparation of Future Specialists of Technical

The article is devoted to the development of self-competence as a necessary condition of quality of preparation of future specialists in the Polytechnic College; it is proved that the self-educational competence is a compound component of professional competence.

The quality of training of future specialists of polytechnical college determined by the level and quality of their practical training to the profession, which is based on skills of self-

employment in the relevant area, and is one of the main components in the professional competence of graduates.

The ratio of self-educational activity and self-educational competence is opened.

In the article it is proved need of creation of the information educational environment of the educational institution to ensure the self-formation of the student's individual educational trajectories and their own pace of learning and the creation of pedagogical conditions for effective self-educational activity of students of technical specialties in the modern information environment of the educational institution; lit the feasibility of using project Web-quest technology in the educational process of higher educational institutions as an effective means of motivating students to self-education and self-improvement.

In the process of working on a Web quest student understands the real processes going through a particular situation, is attached to the penetration depth of the phenomena, designing new processes, objects, and Performing other Web quest, the student learns to think critically, compare alternative ideas to choose thoughtful decisions, take responsibility for their implementation.

Key words: *competence, competence, self-education, self-competence, self-development competence, competent, expert, informational educational environment, the Web quest.*